

Stari most – symbol Mostaru, zapsaný na seznam UNESCO, byl během války zcela zničen. Na jeho obnově se podílela inženýrka Maja Roso Popovacová

Bosna a Hercegovina

Musíme se zbavit nálepky, že jsme země radikálního islámu, říká architektka, která se podílela na obnově Starého mostu

Správa města Mostar nefunguje ani po dvaceti letech od konce války. Ruiny, bída a korupce s velkým K jsou součástí každodenní reality těch, kteří se do své země vrátili. Detaily o životě v dnešním Mostaru prozradila profesorka Maja Roso Popovacová, která pracovala mj. na obnově nejznámějšího symbolu města – Starého mostu. Architekturu vystudovala v Praze, kterou miluje, ale po válce se přesto rozhodla k návratu do zničené rodné země. „Mostar jsem vždycky měla v srdci a nikdy jsem neuvažovala, že bych zůstala někde jinde,“ tvrdí žena, která neztrácí naději na zlepšení poměrů. „Naše země má stále obrovský potenciál,“ věří. A v tomto duchu učí i své studenty na mostarské univerzitě.

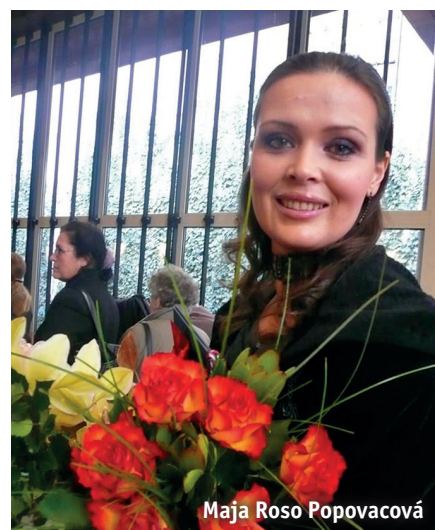
Lucie Sýkorová

Podílela jste se na znovuvybudování Starého mostu – jak jste se dostala k takové nabídce?

Podílela jsem se nejprve na vzniku projektu, a to v roce 2000 ve Florencii ve firmě General engineering, která dostala zakázku na projektování obnovy Starého mostu. Byla to docela obtížná práce, neměli jsme žádnou opravdovou dokumentaci, ale dělali jsme návrh především podle fotek. Nároky přitom byly obrovské, aby byly splněny podmínky a most mohl být znovu zapsán na seznam pamá-

tek UNESCO, každý kámen musel být vymodelován... Později, když už jsem pracovala na rekonstrukci různých historických objektů v Mostaru, Početelju a jinde, jsem získala od turecké firmy Er-Bu Construction jako jediný inženýr práci na stavbě Starého mostu. Dělala jsem všechno možné od inženýrských prací přes práce s dělníky až po PR. Byla to pro mě obrovská zkušenost a užila jsem si každý okamžik té práce.

Studovala jste předtím během války v Bosně na ČVUT v Praze. Neuvažovala jste, že byste zůstala v ČR nebo v jiné

Maja Roso Popovacová

FOTO: ARCHIV MAJI ROSO POPOVACOVÉ

zemi, jako velká část mladých lidí, kteří odešli během války?

V roce 1995 jsem dostala perfektní příležitost opět studovat architekturu, se kterou jsem začala už předtím v Sarajevu v roce 1991, ale kvůli válce jsem ji nemohla dokončit. Věděla jsem, že architektura je to, co opravdu chci dělat. Na studium vzpomínám moc ráda, jako na nejlepší období v životě. Jsem vděčná profesorům a spolužákům i za to, že jsem se nikdy necítila jako cizinec.

Mostar jsem vždycky měla v srdci a nikdy jsem neuvažovala, že bych zůstala někde jinde, takže hned po dokončení studia jsem plánovala návrat domů. V Praze jsem získala velké zkušenosti, naučila jsem se toho hodně o památkách a Mostar potřeboval pomoc, takže jsem to cítila i jako něco, co zkrátka musím udělat. Vrátila jsem se už v roce 2000, i když o rok později jsem se zapsala ještě na doktorské studium.

Jak vzpomínáte na období v České republice?

Žila jsem v Praze od roku 1993 do roku 2000 a bylo to pro mě úplně perfektní. Zamilovala jsem se do Prahy a vždycky se sem moc ráda vracím, jezdím sem stále alespoň třikrát čtyřikrát do roka. Svým způsobem mi připomíná Mostar, trochu Východ a trochu Západ, město, které si žije svým životem, který mě oslovuje.

Kdy jste se vrátila do Mostaru? A jak se vám tam žije dnes?

Vrátila jsem se v roce 2000, když jsem dokončila školu. Šla jsem poté nejprve zhruba na měsíc do Florencie pracovat na projektu Starého mostu. Život v Mostaru byl pak až do roku 2006–2007 docela dobrý, bylo zde hodně investic a rekonstrukcí, stálo za to se vrátit. Pak začala krize, ale já jsem v roce 2008 dostala místo na univerzitě, začala jsem učit a získala jsem tak novou zálibu. Práce se studenty a všechno, co přináší akademický život, mě baví a vyhovuje mi – hodně projektů a mezinárodních styků... takže i když život už není tak perfektní jako předtím, stále zůstávám.

Je Stari most i pro místní symbolem spojení křesťanského světa s muslimským?

Jak stavbu vnímají, jsou na ni hrdí? A co znamená most pro vás osobně?

Stari most pro nás místní nikdy nebyl nějakým pomníkem, na který bychom se šli občas podívat. Byl hlavně součástí našeho dětství a dospívání, udělali jsme tam první kroky, potkávali jsme tam první lásky... Pořád jsme žili kolem toho mostu. My jsme nikdy před válkou nevnímali nějaký rozdíl mezi křesťany a muslimy, u nás nikdo ani nevěděl, kdo je jakého vyznání. Nepozná se to ani podle jména, jsme všichni stejní, necítili jsme náboženství nikdy jako nějaký rozdíl. Teprve válka vytvořila tento rozdíl, který já ani dodnes nechápu. Projekt obnovy Starého mostu byl pak projektem smíření, účastnily se ho všechny strany a skrz něj se opravdu hodně lidí opět po válce dalo dohromady. Takže není to určité jen most jako stavba, ale byl to vždycky symbol Mostaru a společného života.

Kdo jsou chlapci, kteří skáčou z mostu „skoky dospělosti“ – je to opravdu taková tradice, nebo je to spíš jen atrakce pro turisty?

Dříve, když vyrůstala generace mých rodičů, se nejezdilo tak často k moři,

i když je to docela blízko. Turismus nebyl tak rozvinutý a řeka Neretva byla vlastně naším mořem. Mí rodiče se tam učili plavat a pro chlapce skočit z mostu znamenalo, že se dostávají do společnosti dospělých. I můj otec skákal z mostu, nejprve z menších skal podél řeky a pak i přímo z mostu. Dnes je to trochu i show pro turisty, ale myslím, že ta tradice je docela cenná a pořád je živá. Je to něco, co bychom měli zachovávat a podporovat, i když u nás je politická situace taková, že neexistují žádné strategie, žije se zkrátka ze dne na den... Po dobu rekonstrukce mostu měli všichni zákaz vstupu na stavenišť. Já jsem to ale necítila jako správné a snažila jsem se to vždycky nějak udělat, abych mohla ty, kteří měli zájem, provést a ukázat jim, jak se to staví. Myslím, že jsou dodnes vděční a že tak mají k mostu ještě bližší vztah. Podle mě by se z toho mělo udělat opravdu víc, je to symbol Mostaru, jeho historie i současného života.

Jaké je dnes soužití muslimů a křesťanů v Mostaru, stále bezproblémové?

Jak jsem už řekla, před válkou jsme nevěděli, kdo je muslim a kdo křesťan.

Mostar je město v Bosně a Hercegovině, založené jako správní centrum sandžaku Hercegovina za dob vlády Osmanské říše v roce 1522. Jeho název pochází od místního světoznámého mostu přes řeku Neretvu, který byl vystavěn v roce 1566 a spojoval muslimskou část města s chorvatskou. Původní Stari most, který byl památkou UNESCO, byl zničen 9. listopadu 1993 během občanské války střelbou bosenských Chorvatů. Po rekonstrukci, která proběhla přesně podle postupů používaných v Osmanské říši, byl v roce 2005 opět zapsán na Seznam světového dědictví UNESCO. Most je známý nejen jako architektonicky cenná památka, ale také díky „skokům dospělosti“, tradici pocházející již ze 17. století, která spočívá ve skocích chlapců z 24 metrů vysokého mostu do Neretvy. Mostar je dnes se 105 000 obyvateli pátým největším městem v zemi.

Katolický kostel je nepřehlédnutelný z dálky díky 30metrové věži, jeho interiér je ale betonový a velmi strohý

Před válkou byl Mostar město, které mělo nejvíc smíšených manželství, rodiny často ani nevěděly, jaké náboženství vyznávali jejich předkové. I moje rodina je takto muslimsko-křesťanská. Já myslím, že ta situace, která nastala, je úplně umělá a je produktem špatné politiky. Je celkem snadné přemluvit lidi, že jsou o něco lepší než jiní, ale přitom to není pravda, jsme všichni úplně stejní... To, jak spolu vycházíme, by vůbec neměla být otázka, společný život je něco, co u nás bylo běžné a přirozené posledních 450–500 let. Takže není to tak, že bychom se měli učit něco nového, ale jen se vrátit k tomu, jak to tady bylo před těmi 20–25 lety.

V jaké části Mostaru žijete? Navštěvujete jako místní běžně i tu „druhou“ část města?

Momentálně žiji v západní části, ale pracuji ve východní. Já ty strany vůbec nerozlišuju, podle mě je to politická hra a pro mě a mé kamarády je Mostar jedno město bez umělé hranice, která existuje jen v hlavách některých lidí. Chci se snažit vším, co dělám, abych tuto hranici nějak vymazala. I mí studenti jsou z obou stran i z celé Bosny a Hercegoviny a někteří i ze zahraničí. Nechci je v žádném případě učit, že jsou tady nějaké dva Mostary.

Z pohledu návštěvníka je vidět, že po válce se podařilo udělat velký kus práce a velkou část budov opravit, je to díky podpoře ze strany vedení města, nebo spíše iniciativa samotných lidí?

Dostávali nebo dostávají občané na opravu domů nějaké příspěvky?

Možná to vypadá, že je toho dost opraveného. Ale když vím, jak Mostar vypadal před válkou... Bylo to krásné město, které mělo i hodně zeleně, krásně se tady žilo a také estetické hodnoty byly opravdu vysoké. Teď po válce si každý dělá, co chce. Někaké příspěvky byly zpočátku, teď už se to stává málokdy, nebo spíše téměř nikdy. Lidé si opravovali domy, jak chtěli a mohli, ale podle mě většinou velice nekvalitně. Polovina Mostaru byla po válce úplně zničená a chápu, že se muselo s opravami začít hned. Ale teď se objevují různé problémy, které vyplývají právě z těchto nekvalitních oprav. Potřebovali bychom nějaký dobrý plán a strategii a pak pokračovat. Ale u nás bohužel už neexistuje urbanismus, je to pouze legalizace – kdo co vystavěl, to si zapíše do plánů, a takto se z Mostaru stává město, které už není tak krásné. Já to vidím možná trochu jinýma očima, protože bych chtěla, aby to bylo tak perfektní, jak to bylo před válkou...

Přiblížil se běžný život ve městě dnes už úrovni života před válkou?

Vůbec ne. Asi 50 procent lidí, kteří dřív bydleli v Mostaru a byli většinou vzdělání, během války odešlo a většinou se nevrátilo. Teď máme ale stejný počet obyvatel. Přišli sem lidé z vesnic v okolí a z jiných menších měst, kteří vůbec nerespektovali, jak se zde žilo předtím. Přinesli si svá pravidla, staví, jak chtějí, a nemilují toto město. Musí nejprve

opět existovat nějaká pravidla a těm se pak lidé, kteří zde chtějí žít, musí přizpůsobit.

Jak funguje správa města Mostar, do čeho hlavně investuje? Podporuje město oblast vzdělávání? Jak je na tom sociální systém, bezpečnost atd.?

Správa města Mostar vlastně neexistuje. Kvůli politické situaci nemáme už osm let městskou správu, máme pouze starostu, který s politickými stranami domlouvá, jak se rozdělí rozpočet, kdo co udělá... Máme docela velký rozpočet, který se ale rozděluje pouze mezi ty, kteří patří do nějaké strany. Město je úplně nefunkční, máme pět komunálních organizací, které vůbec nic nedělají, máme špinavé ulice, odpadky na každém kroku, všechna kanalizace jde do Neretvy, máme opravdu velkou nezaměstnanost... To, co funguje, je jen proto, že to nějak fungovalo předtím. Bohužel lidé si na to už trochu zvykají. Ale na druhé straně vzniká i řada iniciativ lidí, kteří nechtějí žít v takovém Mostaru. Myslím ale, že tento rok opět nebudou volby – je to jako prodávování agónie, žijeme ve městě, které má skvělé památky a klima, ale kde nic nefunguje. Já se budu snažit v příštím období vypracovat nějakou strategii a plán a ukázat lidem, že to takto být nemusí. Nemůže to věčně vypadat tak, že zde bude tolik lidí tak chudých, že musí hledat zbytky mezi odpadky, nemají žádnou zdravotní péči a nemohou se dostat do školy. Bosna a Hercegovina má teď problémy i se zdravotním a sociálním

„V Mostaru nyní neexistuje urbanismus, každý staví, co chce a jak chce,“ říká architektka Maja Roso Popovacová

pojištěním... Musí se stát něco radikálnějšího, aby se u nás situace zlepšila.

Jak je to s mírou korupce, je o hodně vyšší než před válkou?

Korupce s velkým K je bohužel něco, co u nás v současné době nelze odloučit od každodenního života. Korupce není jen to, že někoho uplatíte a za to získáte nějaké výhody nebo zakázky, ale také to, když pak můžete vykonávat práci, na kterou nemáte vzdělání a kterou neumíte. A to je u nás teď spíše pravidlo než výjimka. Práci dostávají jen ti, kteří jsou aktivní v politických stranách, a vůbec ne podle toho, jaké mají znalosti a zkušenosti. I před válkou jsme měli korupci, ale bylo to úplně hra proti tomu, co se děje dnes.

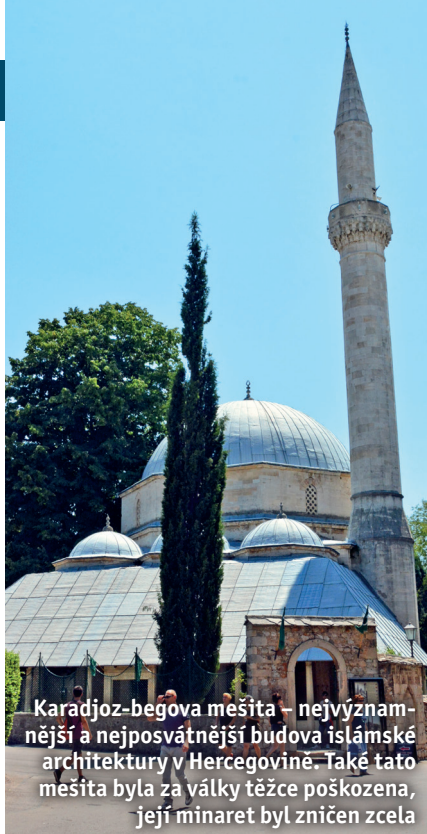
Zmínili jste, že učíte na univerzitě v Mostaru – na které fakultě a jaký obor? O jaké obory je u vás největší zájem?

Mostar má dnes dvě univerzity, jednu na západní a jednu na východní straně. Obě univerzity dobře spolupracují, opravdu na profesionální úrovni, i když politika to opět nechce... Já učím na stavební fakultě na východní straně, především architektonické obory, zejména úspory energie, pasivní nízkoenergetické domy, obzvláště z přírodních materiálů a také „můj“ obor rekonstrukce. To je pro mě obrovská radost, sdílet se studenty zkušenosti ze všech těch projektů, na kterých jsem pracovala, obzvláště když vidím, že to studenty opravdu zajímá.

Před pár lety proběhla v ČR informace o tom, že univerzita v Mostaru vydala zákaz nošení piercingu a odhalených míst s tetováním – je to pravda a je to stále aktuální?

O tom jsem nic neslyšela. Osobně mám asi osm tetování a nikdy jsem se nesetkala s tím, že by se na to někdo díval nějak nepřátelsky. V akademickém světě musí být samozřejmě nějaká pravidla, co se týká oblékání, ale celkově studenti ani profesori nevypadají jinak než v ostatních evropských zemích.

Slyšíme často, že mladí lidé odchází z Bosny hodně i dnes, vnímáte to také

Karadžić-begova mešita – nejvýznamnější a nejposvátnější budova islámské architektury v Hercegovině. Také tato mešita byla za války těžce poškozena, její minaret byl zničen zcela

„Před válkou jsme nevěděli, kdo je muslim a kdo křesťan.

Před válkou byl Mostar město, které mělo nejvíc smíšených manželství, rodiny často ani nevěděly, jaké náboženství vyznávali jejich předkové.“

tak? Je hlavním problémem právě to, že je těžké najít doma práci?

Ano, s prací je opravdu velký problém musíte patřit do nějaké politické strany, ta vám najde práci, ale musíte ji pak poslouchat. To je systém, ve kterém nejde o znalosti, takže bohužel nemůžeme ani očekávat, že se země za této situace nějak vyvine. Čím dál více mladých lidí odchází do zahraničí, vím, že například ze zdravotnictví odchází teď mladí často do Německa, ale i do jiných zemí.

U nás podléhá vysokoškolské vzdělání kantonům. Každý kanton si dělá, co chce, a každá univerzita přijímá tolik studentů, kolik může. Nemáme vůbec strategii vzdělání a „vyrábíme“ tak například mnoho inženýrů, profesorů atd., kteří pak nenajdou práci. I proto nám mladí vzdělaní lidé často odcházejí.

Jak vnímáte problém s Islámským státem, je to téma i u vás? Nedávno pro-

běhly médií zprávy o tom, že islámští radikálové si začali vychovávat bosenské muslimy jako své bojovníky. Co si o tom myslíte?

To je dobrá otázka. Jak říkám, my jsme před válkou nevěděli, kdo je kdo. Válka přinesla různé problémy a nemyslím, že si za to můžeme jen sami – myslím, že světová politika potřebovala, aby Bosna byla nestabilní a problematická zóna... Když se mluví o teroristech, trpí tím pověst celé země. A dneska na to doplácí u nás hlavně lidé, kteří hodně cestují – když ukážu doklady, že jsem z Bosny, kontrola je hned všude větší. Za současné politické a ekonomické situace s tím máme obrovský problém a nevím, jak se to vyřeší. Něco se ale musí co nejrychleji udělat, abychom už neměli nálepku, že jsme země radikálního islámu. U nás byl islám úplně jiný, přizpůsobený Evropě, a tohle nové „učení“ není vůbec nic podobného tomu, jaký byl islám u nás už například před 100 lety.

Vidíte naději pro vaši zemi do budoucna? Věříte, že se poměry zlepší?

Naději vidím, ale je potřeba hodně politické vůle. Potřebovali bychom nějakou „sametovou revoluci“, ve které bychom se všichni spojili a řekli, že už se sebou nenecháme manipulovat a víme, jakou budoucnost chceme. Bosna a Hercegovina je země, která má obrovský potenciál. Máme nádhernou přírodu, tři klimatické zóny – vysoké hory, na kterých se může lyžovat, oblasti s mírným klimatem podobné jako v České republice, a Hercegovina je něco opravdu výjimečného, tolik slunečných dnů v roce nemá žádná jiná země v Evropě. Máme perfektní úrodnou půdu, skvělé památky... Pořád se pokouším vrátit svým studentům víru v to, že když budeme chytří a budeme dobře hospodařit, můžeme ten potenciál opět využít. Například Mostar měl před válkou spoustu firem, které se zabývaly výrobou všeho od hliníku po letadla, zároveň řadu zemědělských podniků, které pěstovaly vše od hroznového vína po květiny, textilní průmysl, měli jsme dost peněz i na sport a kulturu... a dnes je to všechno zničené. Ne proto, že by to nemohlo fungovat, ale proto, že to zničila politika. ■